

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งพัฒนาจากพื้นฐานประเทศเกษตรกรรมไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นปริมาณมาก ประกอบกับจำนวนประชากรของประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคเกษตรกรรมของประเทศ คือ การเปลี่ยนแปลงจากวิธีการผลิตแบบพึ่งตนเองที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชน มาสู่วิธีการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก โดยเน้นทำการผลิตในรูปแบบเกษตรกรรมแผนใหม่ (Modern Agriculture) มีทั้งการขยายพื้นที่การผลิตและการนำเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก เช่น สารเคมี เครื่องจักรกล เมล็ดพันธุ์ สารกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี มาใช้เพื่อเร่งให้ผลผลิตเป็นไปตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภค ระบบเกษตรกรรมแผนใหม่นี้ได้สร้างปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิต เพราะผลผลิตมีสารพิษตกค้างสูง ปัญหาความยากจนและหนี้สิน ความล้มเหลวของชุมชนและระบบวัฒนธรรม ผลกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายของทรัพยากรพันธุกรรม ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภค (อนุชาติ พวงสำลี และคณะ, 2538)

การใช้สารเคมีทางการเกษตรได้เพิ่มจำนวนและขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 - 2548 มีปริมาณนำเข้าถึง 71,444 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่า 9,194 ล้านบาทต่อปี และประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2552) สารเคมีที่มีการนำเข้ามาก ได้แก่ พวกสารกำจัดแมลง สารป้องกันและกำจัดโรคพืช สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดไร สารกำจัดหนู สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารกำจัดหอยและหอยทาก ผลจากการที่เกษตรกรผู้ปลูกผักนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้กันอย่างแพร่หลายนั้นและใช้ในปริมาณที่มากเกินไปจนจำเป็นหรือใช้ร่วมกันหลายชนิด ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งมลพิษด้านอากาศ น้ำและดิน รวมถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนครบกำหนดหลังจากการใช้สารกำจัดแมลง ทำให้เกิดสารพิษตกค้างในพืชผัก เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เช่น ทำให้การทำงานของระบบประสาท ระบบการทำงานของกล้ามเนื้อ และระบบขับถ่ายของร่างกายแปรปรวน อาการที่แสดง เช่น หน้ามืด วิงเวียน ชัก กระจก ใจสั่น ท้องร่วง คลื่นไส้ อ่อนเพลีย มองไม่เห็น ชัก แน่นหน้าอก อาเจียน น้ำมูกน้ำลายไหล

และเวียนศีรษะ ส่งผลให้สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม และสารพิษจากยาฆ่าแมลงบางชนิดสะสมในร่างกายเป็นระยะเวลานานๆ ทำให้เกิดโรคมะเร็งได้ มีผลต่อการทำงานของตับ และทำให้เกิดโรคโลหิตจางได้ (กองควบคุมพืชพิษและวัสดุการเกษตร, 2543)

จากอันตรายของสารพิษที่ตกค้างในพืชผักทำให้เกิดกระแสจากผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพอนามัยมากขึ้น ทำให้ประชาชนบางส่วนเริ่มหันมาสนใจห่วงใยสุขภาพของตนเองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภค โดยการลดหรือเลิกบริโภคเนื้อสัตว์ และหันมาบริโภคผักและผลไม้มากขึ้น ในมุมมองและทัศนะของผู้บริโภคจะพบว่ากรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษทำให้ปลอดภัยต่อสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว ถ้าเลือกได้จะซื้อผักปลอดสารพิษ ซึ่งการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษที่มีตรามาตรฐานรับรอง ทำให้เกิดความมั่นใจว่าเป็นผักที่ปลอดสารพิษจริงๆ (วารสารศิริปริทัศน์, 2543) สำหรับตลาดผักสดในปัจจุบันนี้ ผักปลอดสารพิษเป็นสินค้าที่มียอดขายสูงขึ้น หากเทียบเมื่อ 1-2 ปี ที่ผ่านมา โดยเฉพาะเริ่มมีกลุ่มผู้บริโภคกลุ่มหนึ่งจะเลือกซื้อแต่ผักทุกประเภทที่ปลอดสารพิษทั้งหมด แต่ก็ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้บริโภคที่ซื้อผักธรรมดาทั่วไป ในทำนองเดียวกัน กระแสการเรียกร้องห่วงใยสิ่งแวดล้อมในเรื่องของภาวะโลกร้อน ทำให้สินค้าเกือบทุกประเภทที่ผลิตออกสู่ตลาดต้องมีกรรมวิธีและใช้ส่วนประกอบที่ไม่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อม วิธีการผลิตที่ปลอดภัยประกอบกับความตระหนักในเรื่องสุขภาพของผู้บริโภคเป็นสิ่งสำคัญ ส่งผลให้การผลิตในภาคเกษตรเริ่มต้นตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสนใจในการส่งเสริมและรณรงค์ในเรื่องของการลดการใช้สารเคมีในระบบการผลิตพืชเพิ่มมากขึ้น

แนวความคิดในการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภค เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้บริโภคเลิกบริโภคผักปลอดสารพิษ อีกทั้งเป็นการลดภาวะผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมทางอ้อมอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในสภาพปัจจุบันผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจเลือกซื้ออาหารสำหรับครอบครัวที่มีพฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษก็ย่อมส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนอื่นๆ ในครอบครัวไปด้วย (<http://www.higreenfarm.com>, 2552) โดยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใดๆ ของบุคคลหนึ่งย่อมมีปัจจัยหลายอย่างมากำหนดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ ทัศนคติ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับมาย่อมมีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจถึงคุณลักษณะของผักปลอดสารพิษ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการบริโภคต่อไป นอกจากนี้กระแสความเชื่อทั้งในเรื่องสุขภาพ การกินอาหาร หรือความเชื่อด้วยเหตุผลของศาสนา น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหันมาบริโภคผักปลอดสารพิษ เพราะคนเราเชื่ออย่างไรก็จะปฏิบัติตามอย่างนั้น ซึ่งความเชื่อจะมีผลทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่อพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ระดับความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ การสื่อสารและปัจจัยด้านคุณลักษณะของ

ประชากร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษ (จันทน์ กิจอนันต์ถาวร, 2543)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาถึงความรู้และพฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษของประชาชน โดยกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนกึ่งชนบทและเมือง วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ชีวิตมีไว้เพื่อทำงาน เวลาที่จะให้กับเรื่องสุขภาพของตนเองและครอบครัวลดลง วัฒนธรรมการบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวตะวันตกมากขึ้น บ้างก็บริโภคตามสื่อโฆษณา บริโภคตามความสะดวกรวดเร็ว และส่วนใหญ่เลือกบริโภคเพราะคำนึงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามเศรษฐกิจ รวมทั้งในเขตพื้นที่นี้มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และมีอาคารร้านค้าพาณิชย์ขยายจำนวนมากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ซึ่งทำให้พื้นที่เพาะปลูกหรือทำการเกษตรลดลง ประชาชนในพื้นที่จึงหันมาบริโภคอาหารและพืชผักที่มาจากพื้นที่ต่างถิ่นมากขึ้น จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาอาจเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวิถีสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ตำบลท่าศาลาโดยตรง จึงทำให้ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่เหมาะสมที่จะศึกษาถึงระดับความรู้และพฤติกรรมในการบริโภคผักปลอดสารพิษ โดยการศึกษาพื้นที่ดังกล่าวเป็นการศึกษาในด้านกลุ่มผู้บริโภคที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกซื้อเลือกบริโภคและมีความสำคัญต่อคนในครอบครัว ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของคนในสังคมในฐานะผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการซื้อผักปลอดสารพิษ อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมให้ประชาชนเลือกที่จะบริโภคผักปลอดสารพิษ และจะเป็นการลดปริมาณการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ อีกทั้งยังจะช่วยพัฒนาตลาดพืชผักปลอดสารพิษให้เป็นที่เพียงพอตามความต้องการของผู้บริโภคต่อไปในอนาคต

1.2 คำถามการวิจัย

1. ประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้และพฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษเป็นอย่างไร
2. ระดับความรู้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงความรู้ในการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความรู้การบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.4 สมมุติฐานที่ใช้ในการศึกษา

ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันจะมีระดับความรู้การบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่แตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ความรู้และพฤติกรรมการบริโภคพืชผักของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาในครั้งนี้ครอบคลุมเนื้อหาในด้านความรู้และพฤติกรรมการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเนื้อหาประเด็นดังต่อไปนี้

1.5.1.1 ศึกษาระดับความรู้ในการเลือกบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน จากลักษณะของผู้บริโภคจากปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยาและลักษณะส่วนบุคคล

1.5.1.2 ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน จากการเรียนรู้เรื่องพืชผักปลอดสารพิษและสิ่งกระตุ้นที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค

1.5.1.3 ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความรู้การบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของประชาชน ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ทำการศึกษาประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลท่าศาล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมเนื้อที่ 5.70 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,562 ไร่ ประกอบด้วยหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบจำนวน 5 หมู่บ้านและมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลไชยสถาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดกับ เขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ภาพ 1.1 แผนที่พอสังเขปของพื้นที่ตำบลท่าศาลา

ที่มา: สำนักงานกองช่างเทศบาลตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.5.3 ขอบเขตด้านประชากรและระยะเวลาในการศึกษา

ประชากรที่อาศัยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ผ่านการอบรมโครงการพีชผักอาหารปลอดภัย ของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลท่าศาลา ช่วงเวลาเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2554 จำนวน 146 คน จาก 5 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านบวกรกหลวง

หมู่ที่ 2 บ้านศรีบัวเงิน

หมู่ที่ 3 บ้านคอนจั่น

หมู่ที่ 4 บ้านคอนจั่นพัฒนา

หมู่ที่ 5 บ้านบวกรกหลวงพัฒนา

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

ความรู้ หมายถึง การรับรู้และเข้าใจที่เกิดการได้ยิน รับฟัง ทำให้เกิดการวิเคราะห์แยกแยะ ซึ่งมีผลต่อค่านิยม ทักษะคติ ความเชื่อ ในการที่จะเลือกบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของกลุ่มตัวอย่าง ที่ผ่านการอบรม โครงการพืชผักปลอดสารพิษของเทศบาลตำบลท่าศาลาและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านท่าศาลา ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ

พฤติกรรมการบริโภค หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของกลุ่มตัวอย่าง ตำบลท่าศาลาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกซื้อ การประกอบอาหาร การกินพืชผักปลอดสารพิษทั้งทางบกและทางลป โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจที่มีปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลหรือปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ซึ่งในความหมายรวมถึงพฤติกรรมที่ไม่แสดงออกซึ่งจะวัดด้วยการประเมินเช่นเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นต้น

พืชผักปลอดสารพิษ หมายถึง พืชผักที่ไม่ใช้สารเคมีในการเพาะปลูกเลยหรือมีสารเคมีตกค้างอยู่ไม่เกินระดับมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ในประกาศกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งเป็นของภาคเหนือและนิยมปลูกเพื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร โดยการเลือกซื้อหรือบริโภคของประชาชนในพื้นที่ตำบลท่าศาลา

บริโภคพืชผักปลอดสารพิษอย่างน้อย หมายถึง การบริโภคพืชผักปลอดสารพิษในรอบเดือนที่ผ่านมาก่อนมีการสำรวจตอบแบบสอบถาม โดยนับเปรียบเทียบจำนวนครั้ง (มื้อ) ต่อสัปดาห์ กล่าวคือ บริโภค 5-7 วัน ต่อสัปดาห์ถือว่ามาก บริโภค 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ถือว่าปานกลาง บริโภค 1 ครั้งหรือไม่บริโภคเลยต่อสัปดาห์ถือว่าน้อย ในการบริโภคแต่ละมื้อต้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 กิโลกรัมต่อวันจึงจะถือว่ามี การบริโภคตามเกณฑ์มาตรฐานกรมอนามัย